

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Ehdotus mahdollistaa sijoittamisen perhehoitoon aiempaa paremmin ja selkeyttää kasvatuksellista vastuuta. Se myös laajentaa perhehoidon käyttömahdollisuuksia tilanteisiin, joissa on tarpeen käyttää kasvatuksellisia rajaamista. Lapset, jotka hyötyisivät perhehoidosta, mutta tarvitsevat kasvatuksellista rajaamista, voisivat jatkossa sijoittua perhehoitoon.

Ehdotus esimerkiksi selkeyttää tilannetta kännykän poisottamisesta yöksi. Olisi kuitenkin hyvä tarkentaa valmisteluaineistoissa esimerkkejä siitä, mitä ei voida pitää hyväksyttävänä kasvatuksellisten rajojen asettamisena. Kasvatukselliset keinot tulee sopia selkeästi perhehoitajan kanssa esimerkiksi asiakassuunnitelmatapaamisessa. Kaikkia tilanteita ei voida ennakoida.

Huomioitava on, että ymmärryksen lisääminen ja koulutustarve kasvatuksellisten rajojen ja rajoitustoimien suhteesta tulee kasvamaan sekä perhehoitajille, sosiaalityöntekijöille ja johtaville viranhaltijoille, jotta arkityössä vältytään yhteentörmäyksiltä. Uudistus pitää huomioida jo perhehoitajien valmennuksessa. Mahdollisuudesta käyttää kiinnipitoa tulee kiinnittää erityistä huomiota valmennuksessa ja huomioida valvonnassa.

Perhehoidon valvonta pitää resursoida riittävästi ja siihen tulisi osoittaa riittävästi myös muuta panosta kuin lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän resurssi.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on sinänsä ainoa järkevä vaihtoehto päätöksen tekemiseen perhehoitoon sijoitettujen lasten osalta. Resurssit tulee olla kuitenkin oikeasuhteiset lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuisiin nähden.

Varhan näkemyksen mukaan tässä yhteydessä tulee tarkastella myös sijaishuollon sosiaalityöntekijän asiakasmitoitusta, koska vastuut selvästi kasvaisivat. Sijaishuollon sosiaalityöntekijän asiakasmäärä voisi olla korkeintaan 25. Lisäksi perhehoitolaissa tulisi määritellä perhehoitajan omatyöntekijän vastuulla olevien perhehoitajien lukumäärä.

Ehdotus nostaa myös kysymyksiä esiin.

- Tekeekö sosiaalipäivystys päätöksen virka-ajan ulkopuolella perhehoitoon sijoitetun lapsen asiassa. Päätöstä ei voi tehdä takautuvasti seuraavana arkipäivänä virka-aikana, jolloin sosiaalityöntekijä on paikalla. Tilanteita ei läheskään aina kyetä ennakoimaan asiakassuunnitelman tekemisen yhteydessä, jolloin myös sosiaalipäivystyksen työmäärä lisääntyy.
- Mitkä ovat yli 12-vuotiaan oikeudet esim. päätökseen, mikäli hän on tyytymätön kasvatuksellisenä keinona sovitusta rajoittamisesta.
- Onko perhehoitajalla jatkossa oikeus käyttää lapsen puhelimeen liittyen seurantaan tai antaa lapselle lupa käyttää erilaisia sovelluksia? Voidaanko näistä sopia asiakassuunnitelmaa tehtäessä.
- mikä on perhehoitajalle nimetyn omatyöntekijän rooli ja tarvitseeko asiakasmitoitusta täsmentää vai määräytyykö se asiakaslasten määrän perusteella?

Kasvatukselliset toimenpiteet selkeyttävät arkea sijaishuollossa, sekä laitoksissa että perhehoidossa ja 4 § uudistus on kokonaisuutena erittäin hyvä. Kuten tiedämme lapsi ei välttämättä pysty itse arvioimaan, mikä on hänen etujensa mukaista. Poisottamisen yhteyteen lisättävästä alkoholi- ja tupakkatuotteiden hävittämiseen liittyvä muotoilu on selkeä ja tärkeä lisäys.

Oletettavasti rajoituspäätösten määrä laitoksissa vähenee kasvatuksellisen rajaamisen käyttöönoton myötä. Tilanne myös oletettavasti selventää kasvatuksellisen rajaamisen ja lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden käyttöä, kunhan rajoitustoimenpiteiden käyttämisen edellytykset ja säädökset ovat hoito- ja kasvatushenkilökunnan tiedossa.

Vaikeimpia tilanteita lastensuojelulaitoksissa tulevat olemaan psyykkisesti huonovointiset, aggressiivisesti oireilevat ja traumatisoituneet lapset, joilla voi olla vaikeuksia impulssikontrollin sääntelyssä. Tällaisten lasten kanssa poisottaminen kasvatuksellisenä toimenpiteenä voi olla lähellä kiinnipitoa. Tilanne vaatii hyvin koulutetun ja keskusteluun kykenevän hoito- ja kasvatushenkilökunnan.

Poisottaminen lapsen vastustaessa voi tuoda mukanaan tilanteita, joita tulkitaan eri tavalla ja poisottamisen ja kiinnipidon raja voi varsinkin lain juuri tultua voimaan hämärtyä. Tähän liittyen ja lapsen edun mukaisen toiminnan varmistamiseksi on hyvinvointialueilla ja yksityisillä

palveluntuottajilla oltava uuteen lainsäädäntöön liittyvää koulutusta saatavilla välittömästi sen tullessa voimaan, vaikka oikeuskäytäntöä ei vielä tässä vaiheessa olisikaan olemassa.

Perhehoitoon sijoitettujen lasten siirtäminen laitoshoidon toivottavasti vähenee, kun mahdollistetaan kasvatuksellinen rajaaminen myös perhehoidossa. Riskinä on kuitenkin, että voi tulla enemmän tilanteita, jossa perhehoitajan ja sosiaalityöntekijän näkemys tarpeenmukaisista keinoista eroavat toisistaan ja pahimmillaan tilanne voi johtaa perhehoitosijoitusten keskeytymiseen.

Jotta sijoitusten onnistuminen voidaan turvata sijaishuoltopaikan aikuiselle ja lapselle on järjestettävä riittävä tuki vuorovaikutussuhteen parantamiseksi - tämä huomioitava perhehoidon henkilöstöresursoinnissa - moniammatillista tukea tulisi olla saatavissa – perheterapeutin tai psykologin tuki perhehoidon omatyöntekijän lisäksi.

Sijoitettujen lasten vanhempien ja läheisten tukeminen tulisi sisältyä lakiin. Hyvinvointialueen velvollisuus järjestää vanhemmille ja läheisille näiden tarvitsema palvelut, jotta vanhemmat kuntoutuvat ja perheen jälleenyhdistäminen mahdollistuu

Todettakoon myös, että mikäli 4 c § viittaus ”sanottavaan myynti- ja käyttöarvoon” jätetään lakiin, sen arvioinnin kriteereitä on välttämätöntä täsmentää perusteluissa.

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

Pykälässä tulisi nimenomaisesti todeta sen soveltuminen myös avohuollon sijoituksiin tulkintaepäselvyyksien välttämiseksi. Ei riitä, että tämä on todettu perusteluissa.

Perhehoidon ennako- ja muuta valvontaa tulisi säännellä selkeämmin ja tehostaa ja vahvistaa. Toimivaltuudet perhehoidossa muutosten myötä kasvavat ja asiaan on syytä kiinnittää huomiota.

Kokonaisuutena kuitenkin ehdotus selkeyttää nykytilannetta. On lasten edun mukaista, että juuri lasten hoitoon ja kasvatukseen erikoistunut lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstö pystyy tekemään sijaishuollon arjessa sellaisia kasvatuksellisia päätöksiä, jotka heille selkeästi kuuluvat. Rajoituspäätösten käyttämiseen tulee olla selkeät perusteet ja niistä säädetään luvussa 11.

On kuitenkin totta, että sijaishuoltopaikan arjessa tulee varmasti tilanteita, joissa on tulkintaerimielisyyksiä, joihin pitkällä tähtäimellä tarvitaan valvovan viranomaisen linjauksia. Uuden Lupa- ja valvontaviranomaisen on tärkeää antaa kansallisia linjauksia ja ratkaisuja.

Jos kasvatuksellisia menetelmiä voidaan tai ei voida käyttää seuraamuksina tai rangaistuksina, tulee se ilmetä laissa hyvin selkeästi. Valvonnan, koulutuksen ja myös ammattihenkilöiden taustakoulutuksen tulee olla riittävää.

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisluonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

Kirjaus ei varsinaisesti muuta nykytilaa. Hybridi-yksikköjä on voitu perustaa tässäkin vaiheessa ja joitakin on jo olemassa, joskin aivan liian vähän.

Hyvinvointialueilla on psykiatrisesti vaikeasti oireilevia lapsia, joille ei erikoissairaanhoidon arvion mukaan kuitenkaan ole hyötyä psykiatrisesta osastohoidosta. Tälle ryhmälle hybridiyksikköjen olemassaolo ja lastensuojelun ja terveydenhuollon ammattilaisten työskentely ja kuntouttavan palvelun toteuttaminen on äärimmäisen tärkeää. Lastensuojelu ja psykiatria eivät pysty ilman yhteisiä yksiköitä tarjoamaan tarvittavaa kuntoutusta ja hoivaa kaikkein vaativimmin psykiatrisesti oireileville lapsille.

Hybridiyksikön toimintaa pitää kehittää yhteistyössä lastensuojelun sosiaalityön, laitospalveluiden ja erikoissairaanhoidon kanssa.

Tulevan viittauksen lisäksi lakiin tulisi kirjata / säätää selkeämmin hyvinvointialueiden lastensuojelun sijaishuollon ja psykiatrian välisestä yhteistyöstä. Kustannusvastuun selkeys ja täsmällinen määrittely on tärkeää huomioiden myös koulutus (TUVA).

Vaikka muutoksia tehdään 16 b §:än lähinnä hybridiyksikköä varten, pitäisi samalla selkeyttää hyvinvointialueiden ja kuntien välistä kustannusvastuuta sijoitetun lapsen aamu- ja iltapäivätoiminnan asiakasmaksujen osalta, koska nykyinen lainsäädäntö on tämän osalta epäselvä.

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

Varha toivoo tarkkoja määrittelyjä lakitekstiin (terveydenhuollon / sosiaalihuollon vastuiden, henkilöstön, henkilöstön koulutuksen, TUVA-koulutuksen jne suhteen).

Hyvää on se, että sijoitus suljetussa yksikössä voisi jatkua nuoren täyttyessä 18 vuotta siihen asti, kun määrätty vankeusrangaistus alkaisi. Lisäksi pidetään hyvänä, että henkilötarkastus voidaan tehdä sijoituksen alussa ilman erillistä päätöstä.

Esityksessä korostetaan vanhempien tukea. Jotta tukea voidaan kehittää riittävälle tasolle pitää palveluiden olla asianmukaisesti resursoituja, esim. kuntoutumista edistäviä palveluita riittävässä määrin, yhteistyötä esim. työikäisten sosiaalityöhön jne. Tiukassa taloustilanteessa pitää hyvinvointialueilla on tosiasiallinen mahdollisuus panostaa tällaisiin toimintatapoihin. Myös alaikäisten päihdehoitoa tulee kehittää vahvasti.

Uusi palvelu on nimeltään tehostettu kuntouttava laitospalvelu, jossa ammatillisesti koulutetut aikuiset ovat intensiivisesti läsnä lasten arjessa. Tämä kuulostaa selkeältä kokonaisuudelta ja tälle palvelulle on selkeä tilaus. Lasten hyvin pieni määrä (2-3) yhdessä asuinyksikössä on perusteltua, mutta se myös tarkoittaa, että palvelu oletettavasti jäisi kokonaan valtion koulukotien tuottamaksi. On epäselvää kykenevätkö hyvinvointialueet tuottamaan näin kallista palvelua ja toisaalta yksityinen palveluntuottaja ei ymmärrettävästi tule kysymykseen.

Palvelua tuotettaessa asuinyksiköissä voisi olla jopa enemmän lapsia; yhdessä asuinyksikössä olisi kerrallaan 2-4 lasta. Vaarana on palvelun kustannusten nousu niin korkeiksi, että palveluun ei sijoiteta sen tarpeessa olevia lapsia.

Lain valmistelutekstin kirjaus ” ammatillisesti koulutetut aikuiset olisivat intensiivisesti läsnä lasten arjessa” on kirjauksena erittäin hyvä. Toivottavaa on, hoito- ja kasvatushenkilökunta pystyy käyttämään merkittävimmän osan työajastaan juuri lasten kanssa tapahtuvaan suoraan kanssakäymiseen ja kuntouttavaan arkeen.

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyttä?

Lakiesityksessä jää epäselväksi terveydenhuollon henkilöstön pätevyysvaatimukset. Sen tulee olla riittävästi ja mahdollisimman tarkasti määritetty, kuten myös mikä on riittävä terveydenhuollon ammattihenkilöiden määrä. Myös täydennyskoulutus pitää määrittää.

Kokonaisuutena on hyvä asia, että hoito- ja kasvatushenkilökunnan kelpoisuusvaatimukset ovat korkeakoulutasoa ja että ne on määritetty ”soveltuvan korkeakoulututkinnon” alle. Muotoilu

mahdollistaa usean ammattikorkeakoulun tai yliopiston tutkinnon soveltuvuuden ohjaajan haastavaan tehtävään.

Vartijan sisältyminen henkilöstöön ja vartijan toimivallan selkiyttäminen on hyvä asia henkilöstön ja muiden sijoitettujen lasten turvallisuuden kannalta.

On erittäin tärkeää varmistaa rekrytoitavan henkilön pätevyys, sopivuus ja perehtyneisyys. Lisäksi pitää varmistaa, että koko henkilöstöllä on riittävä ja ajantasainen turvallisuuskoulutus.

Turvallisen arjen näkökulmasta on oleellista ja ehdottoman tärkeää, että asuinyksiköiden hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva työntekijäresurssi on riittävä ja että työntekijöillä on käytössään riittävän osaaminen lisäksi myös monipuoliset tukitoimet, esim. työnohjaus. Erittäin tärkeää on myös se, erityishenkilöstö lääkarista psykologiin on asuinyksiköissä asuvien lasten käytössä lasten todellisen tarpeen mukaisesti.

Muita huomioita, joita Varha haluaa nostaa esiin:

Palvelu tulee tuottaa myös kiireellisissä tilanteissa ja arviointitiimin tulee kyetä kokoontumaan akuutisti tarpeen ilmetessä.

Opetuksen järjestäminen etäyhteyksin on sinänsä hyvä avaus, kuitenkin ensisijaisesti olisi panostettava myös mahdolliseen läsnäolokouluun sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutusoppimisen näkökulmasta jos tilanne sen sallii.

Voivatko hyvinvointialueet käyttää muiden hyvinvointialueiden paikkoja, jos omalla alueella ei ole ao. yksikköä tai siinä ei ole vapaita paikkoja. On tärkeä huolehtia siitä, että esim. Varsinais-Suomen haastavimmat asiakkaat eivät keskittyisi samaan yksikköön.

Kyseessä olisi lastensuojelupalvelu eikä sillä korvata lapsen tarvitsemaa psykiatrasta osastohoitoa - tämä tulee olla terveydenhuollolle velvoittava

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Ehdotus on sinänsä kannatettava huomioiden perusoikeudet. Varha näkee myös hyvänä asiana, että sijoituspäätöksen yhteydessä sosiaalityöntekijän on pyydettävä asiantuntijaryhmän arviota. Asiantuntijaryhmän jäsenillä on ja tuleekin olla ajankohtaisin tieto ko. sijoitetun lapsen juuri sen hetkisestä tilanteesta.

Mm. asiakassuunnitelman tarkistamisen tiiviys tuo lisätyötä sosiaalityöntekijöille. Riittävät resurssit, työkalut ja työpariudet sekä rahoitus valtiolta on turvattava, jotta asiantuntija-arvioiden ja asiakassuunnitelmien tekeminen neljän kuukauden välein on mahdollista.

Varha näkee hyvänä, että sosiaalityöntekijä on prosessissa ja lasten elämässä mukana aktiivisesti ja myös päättämässä sijoituksen aikaisista rajoituksista niin, että ne saadaan kirjattua asiakassuunnitelmaan.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

Ehdotetun 60 b §:n viimeisen momentin muotoilu on hyvä ja perusteltu kustannustehokkaan ja lapsen edun mukaisen palvelutuotannon varmistamiseksi. ("Jos erityisen huolenpidon jakso järjestetään muualla kuin lapsen omassa sijaishuoltopaikassa, hyvinvointialue voi irtisanoa edellä tarkoitetun sijaishuoltopaikan, mikäli irtisanominen ei ole lapsen edun vastaista")

Ikärajaa tulisi tarkastella. EHOlla ikäraja on, mutta tähän sitä ei ole määritetty. Olisiko parempi, että EHO olisi ikärajaaton, ja kuntouttavassa suljetussa ikäraja olisi?

- Erityinen huolenpito osana sijaishuollon palvelua lyhytkestoisempi ja tarkoitettu lievemmin oireileville lapsille. Mahdollistettava se, että lapsi voi palata pitkäaikaiseen sijaishuoltopaikkaansa aina kuin mahdollista ja laissa voisi olla velvoite tehdä yhteistyötä EHO jakson aikana.
- Eho yksiköitä tulee myös velvoittaa tekemään yhteistyötä lapsen vanhempien ja läheisten kanssa jakson aikana. Nykyisellään EHO yksiköiden toimintatavoissa on suuria eroja.

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

EHO-jakson pituuden kasvattamista (90+90) pidetään Varhalla hyvänä uudistuksena palvelun vaikuttavuuden kannalta. Uudistus vahvistaa lasten tarvitsemaa kuntoutusta ja parantaa mahdollisuuksia ko. palveluun sijoitetun lapsen päihde- tai rikoskierteen katkaisemiksi.

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

Erittäin tärkeä ja oleellinen uudistus on se, että lapsen yhteydenpitoa rajoitettaessa ei tarvitse enää mainita niitä osapuolia, joihin yhteydenpitoa rajoitetaan. Arjessa ei lastensuojelulaitoksessa useinkaan voida mainita tai edes tuntea nimeltä kaikkia tahoja, joilta lapsi esim. ostaa päihteitä tai joihin nähden lapsi voi olla alisteisessa asemassa. Edelleen on tärkeää, että lakiin lisätään teksti siitä, että lyhytaikaisen yhteydenpidon rajoittamisen voi tehdä myös lastensuojelulaitoksen johtajan sijainen. Nämä molemmat ovat hyviä uudistuksia, jotka helpottavat käytännön tilanteiden ratkaisemista sijaishuollossa. Pohdittava kuitenkin onko käytännössä joltakin osin haastava toteuttaa.

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

Teknisen valvonnan pykälät ovat erittäin tärkeitä uudistuksia ja helpottavat käytännön arkea sijaishuollossa. Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksen yleisissä tiloissa lisää sekä lasten että henkilökunnan turvallisuutta ja myös lapsen oikeusturvaa. Turvaa myös työntekijöitä joissakin tilanteissa, jos on eriäviä näkemyksiä siitä mitä on tapahtunut.

Tekninen valvonta myös eristyksen yhteydessä lisää asiakasturvallisuutta, mutta ei voi korvata jatkossakaan henkilöstön panosta.

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

Kyseessä tärkeä ja tarpeenmukainen uudistus, jos vapaaehtoinen toimintatapa ei toteudu.

Sijoitettu lapsi ei aina pysty itsenäisesti arvioimaan sitä, mikä on hänen oman etunsa mukaista, jos on kyse esim. päihteistä.

Lakiesityksen mukaan poisottaminen voidaan siis tehdä voimakeinoja käyttämällä ja se voi monissa tapauksissa olla juuri se tapa, joka on lapsen mukaista eli uudistus on perusteltu ja hyvä. Poisottaminen täytyy aina voida tehdä turvallisesti ja turvalliseen poisottamiseen täytyy lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökunnalla olla koulutus. Tärkeää on tapahtuneen hyvä kirjaus ja kirjauksen toimittaminen sosiaalityöntekijälle. Kirjauksen oikeellisuuteen on syytä kiinnittää huomiota ja se tehtäisiin esim. kahden läsnäolleen hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluvan kirjauksena.

66 § Henkilöntarkastus

Henkilönkatsastuksen tekeminen metallinilmaisimella tai muulla vastaavalla laitteella on hyvä uudistus, joka tehostaa henkilönkatsastusta lapsen yksityisyyttä mahdollisimman vähän loukaten ja näin ollen myös helpottaa sekä lapsen että hoito- ja kasvatushenkilökunnan arkea sijaishuollossa

66 a § Henkilönkatsastus

Hiusnäytteestä luopuminen ei vaikuta, ollut vain vähän käytössä. Virtsanäytteen jakaminen kahdeksi erikseen tutkittavaksi näytteeksi on hyvä uudistus.

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

Ei merkittäviä uudistuksia, mutta on hyvä, että pykälässä mainitaan, että tämä pykälä koskee kaikkia § 4 b:ssä mainittuja aineita tai esineitä.

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

Kiinnipitämisen tulee olla aina viimesijainen vaihtoehto ja näin sen tulee olla jatkossakin. Kiinnipidot tulee toteuttaa turvallisesti jatkossakin. Lakiesityksessä kiinnipidon kohdalla on maininta: "...on oikeus käyttää sellaisia kiinnipitämisen tarkoituksen toteuttamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina..." Olisi ehdottoman tarpeellista, mutta samalla myös melko mahdotonta, selvittää, mitä tällä tarkoitetaan. Kiinnipito itsessään on kuitenkin voimakeino, jolla tilanne rauhoitetaan, silloin kun se on välttämätöntä ja lain edellytykset täyttyvät. Mutta epäselväksi jää, mitä kiinnipitoon tuo lisää pykälän uusi kirjaus?? Voimankäyttövälineet kuitenkin ovat kiellettyjä jatkossakin ja se onkin oikein, mutta voimakeinot ovat jatkossa sallittua. Epäselväksi jää, mitä voimakeinoilla tässä yhteydessä tarkoitetaan. Todennäköisesti tulevana vuosina tarvitaan valvojan viranomaisen ratkaisuja.

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Erittäin tarpeellinen lisäys lastensuojelulakiin ja oletuksen mukaan vähentää "hatka-ilmiötä" ja tätä kautta ehkäisee vaaratilanteita, hyväksikäyttöä jne.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Hyvä uudistus pykälässä on se, että pienet tai lyhyetkin poissaolot laitoksessa kuuluisivat jatkossa tämän pykälän piiriin. Lapsi voi poistua esim. koulusta kesken päivän ja ajautua nopeastikin vaarallisiin tilanteisiin, joihin täytyy sijaishuollon yksikössä reagoida nopeasti.

Hätäkeskuslaitoksen kautta tehtävän luvatta sijaishuoltopaikasta poistuneen lapsen paikantamiskynnyksen madaltaminen on erittäin hyvä uudistus ja oletettavasti nopeuttaa haavoittuvassa asemassa olevan lapsen etsintää ja löytymistä.

Lakiesityksen mukaan jatkossa lapsen etsintää ja palauttamista saa toteuttaa vain laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvat työntekijä ja esityksessä on poistettu vaatimus siitä, että työntekijällä on oltava laissa tarkoitettu ammatillinen pätevyys. Uusi versio on parempi ja oleellisinta lapsen kannalta onkin, että etsintää ja palautusta toteuttaa lapselle tuttu hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö.

69 b § Lapsen kiinniotto

Tämän uuden pykälän mahdollistama lapsen kiinniotto hänet löydettyäessä on erittäin tärkeä ja odotettu uudistus ja parantaa lapsen turvallisuutta.

Ko. pykälän luonnoksessa mainitaan myös, " Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsi on asunnossa tai muussa olinpaikassa, laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja

toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla on lapsen kiinniottamiseksi oikeus päästä asuntoon tai muuhun olinpaikkaan.”

Epäselväksi jää ja täsmennystä vaatisi, miten käytännössä todeksi osoitetaan oikeus päästä asuntoon? Onko oikeus päästä asuntoon, jos lasta etsimässä on pelkästään sijaishuoltopaikan hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvia henkilöitä ja mukana ei sillä hetkellä ole sosiaalihuollon viranhaltijaa?

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

Lakiesityksessä listattu uudistus siitä, että henkilöntarkastus voidaan jatkossa tehdä autossa tai muussa kulkuvälineessä tai niiden välittömässä läheisyydessä, on arjen tilanteiden kannalta hyvä uudistus. Auton sisätiloissa tehtävä henkilöntarkastus on paljon hankalampi toteuttaa kuin auton läheisyydessä tehty tarkastus

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Hyvä uudistus on, että myös perhehoidossa olevan lapsen etsintä ja palauttaminen voidaan tehdä käytännössä samalla tavalla kuin lastensuojelulaitoksessa asuvan lapsen etsintä ja palauttaminen.

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisesta ja kuljettamisesta

Todella hyvä uudistus on se, että myös sijaishuoltopaikan hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voi suoraan tehdä virka-apupyynnön poliisille. Tämä nopeuttaa virka-avun pyytämistä ja mahdollisesti myös poliisin saapumista paikalle.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

Tässä pykälässä mainitut erityiset rajoitukset ovat oleellisia uudistuksia tehostetun kuntouttavan laitospalvelun onnistumiseksi.

Selkeää ja arkea helpottavaa ovat tilanteet, joissa ei erikseen tarvitse tehdä liikkumisvapauden rajoituspäätöstä. Koko sijoituksen kestävän liikkumisvapauden rajoittamisen avulla lapsi saadaan varmemmin pysymään hänen etujaan vastaavassa laitospalvelussa ja hänet voidaan näin pitää varmemmin hänelle kuuluvan kuntouttavan palvelun piirissä.

Viestintälaitteiden poisottaminen kuntouttavan suljetun laitospalvelun ajaksi on myös hyvä uudistus ja sen avulla voidaan varmistaa, että lapsen kanssa pystytään työskentelemään kuntouttavasti koko tämän tehostetun suljetun laitospalvelun jakson ajan. On myös hyvä, että lakiesityksessä puhutaan viestintälaitteista eikä vain kännykästä. Tämä tarkoittaa selvästi muitakin laitteita kuin lapsen omaa puhelinta, esim. viestiminen / päihteiden hankkiminen pelikonsolien kautta ei ole mahdollista.

Suunnitelmallisten henkilönkatsastusten toteuttaminen tehostetun kuntouttavan laitospalvelun aikana on myös hyvä uudistus, jonka avulla voidaan koko suljetun sijoituksen ajan valvoa ja tukea lapsen päihteettömyyttä. Suunnitelmallisten henkilönkatsastusten avulla voidaan aktiivisesti seurata, tukea ja arvioida lapsen päihteettömyyttä ja ne voivat osaltaan jopa vahvistaa lapsen omaakin motivaatiota päihteettömyyteen

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

Sekä lapsen liikkumisvapauden rajoittaminen että suunnitelmallisten henkilönkatsastusten toteuttaminen ovat molemmat selkeästi vahvistamassa lapsen kuntoutuksen onnistumista erityisen huolenpidon jakson aikana. Lakiesityksen säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 116-117) esitetään, että erityisen huolenpidon jakson ajaksi lapselta otettaisiin haltuun 65 §:ssä tarkoitetut aineet ja esineet ja sen toteutuessa sitä voisi pitää hyvänä asiana, mutta varsinaisessa lakiluonnoksessa (s.160) ei tällaista momenttia ollut esitykseen kirjattu ollenkaan.

Vaikuttaa siltä, että pykälästä puuttuu kokonaan yksi momentti

(HE: "Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että lapsen hallussa olevat 65 §:ssä tarkoitetut aineet ja esineet tulee ottaa laitoksen haltuun erityisen huolenpidon jakson ajaksi. Tätä koskeva päätös tehtäisiin erityisen huolenpidon jaksoa koskevan päätöksenteon yhteydessä. Sääntelyn tavoitteet vastaisivat muutoin, mitä edellä 71 §:n 3 momentin osalta on todettu. Momentin ehdotus olisi muutos nykytilaan. Säännöksen tavoitteena olisi turvata jakson aikainen lapsen erityinen suojelu ja tavoitteiden saavuttamista edesauttava työskentely.")

ESH lasten- ja nuorisopsykiatrian näkökulmasta muutos on tärkeä, joskin vaatii vielä tarkennusta. Niin sanottuun "pyöröovi" ilmiöön sillä on vaikutusta, koska usein psykiatrisen osastohoidon tarve tulee siitä, että lasta ei voi pitää kiinni tai muulla tavoin rajoittaa.

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

Valtion koulukotien käytännöt nykyisellään varsin vaihtelevat. Käytössä on toimintatapoja, jotka eivät ole nykyisenkään lastensuojelulain mukaisia. Valvonnan tärkeys korostuu entisestään.

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

Kyllä vastaavat. Esityksessä on monia kohtia, jotka ovat olleet jopa odotettuja tai toivottuja lastensuojelulaitosten hoito- ja kasvatushenkilökunnan taholta. Esimerkiksi luvatta lastensuojelulaitoksesta poistuneen lapsen palauttamisessa, lapsen kiinniottossa ja poliisiin virkaavun pyytämisessä on tässä lakiesityksessä runsaasti aikaisempaa tehokkaampaa säätelyä. Sama koskee koko tehostetun kuntouttavan laitospalvelun palvelua. Uusien lakiluonnoksessa esitettyjen pykälien myötä lapsen tarvitsema kuntoutus ja esim. vieroitus päihteistä tai rikollisesta maailmasta voidaan varmemmin jatkossa toteuttaa lastensuojelulaitoksissa.

Todettakoon kuitenkin, että perhehoitoon sijoitetun lapsen osalta riskejä on siinä, että perhehoitajalla on oikeus käyttää sovittuja kasvatuksellisia keinoja ja rajoituksia, jotka perustuvat sosiaalityöntekijän päätökseen. Tässä korostuu valmennuksen, koulutuksen ja valvonnan riittävä resursointi.

8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

- Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lastensuojeluvaltaa ei tulisi kasvattaa ilman resursoinnin tarkastelua. Toimivaltaa tulisi säätää esimerkiksi hyvinvointialueen toimivaltaiselle viranomaiselle, jolloin hyvinvointialue voisi järjestää arviointityön ja päätöksenteon valmistelun vaativassa sijaishuollossa haluamallaan tavalla ja myös siten, että tehtävät määritetään lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle (Mitä tällä tarkoitetaan?)
 - o Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän rooli lapsen asioiden hoitajana ja päättäjänä on jatkossakin keskeinen, koska hänellä on kokonaisvastuu lapsen edun mukaisen sijaishuollon toteutumisesta.
 - o Uudet tehtävät tulee huomioida asiakasmitoituksessa ja riittävässä työn tukemisessa. Sijaishuollon sosiaalityöntekijän tehtävät lisääntyvät, sijaishuollon asiakasmitoitusta tulee tarkastella samassa yhteydessä. Sijaishuollon asiakasmitoitus ei saisi nykyiselläänkään olla yli 25 lasta /sosiaalityöntekijä. Valvontatehtävä on oleellinen osa sijaishuollon sosiaalityöntekijän tehtäviä muiden lakisääteisten tehtävien lisäksi. Lisäksi asiakkaat asuvat laajalla alueella ja matkoihin kuluu aikaa. Sosiaalityöntekijä-sosiaaliohjaaja työparityön vahvistaminen on edellytys.
- Uudistus on kokonaisuudessa hyvä ja siinä on isoja uudistuksia. Kasvatuksellisen rajaamisen mahdollistaminen, suljetun kuntouttavan laitospalvelun mahdollistaminen ja huomion kiinnittäminen mahdollisten hybridi-yksikköjen perustamiseen ovat kaikki hyviä uudistuksia. Rajoitustoimenpiteisiin tehdyt tarkennukset varmasti myös auttavat hoito- ja kasvatushenkilökuntaa arjen tilanteissa ja toivottavasti mahdollistavat sen, että sijoitetut lapset ovat entistä paremmin ja entistä useammin oman kuntouttavan palvelunsa piirissä ja että palvelusta olisi heille hyötyä.
- Rahoitusta valtion koulukodeille uuteen kuntouttavaan suljettuun palveluun esitetään. Riittävätkö resurssit tuottaa valtakunnallisesti palveluita ja miten hyvinvointialueiden (esim. yta-yhteistyö) mahdollistetaan rahoituksen osalta, jos tarvetta lisätä paikkoja tulee.
- Tässä lakiehdotuksessa korostuvat oikeastaan useimmat niistä asioista, mitkä terveydenhuollon edustajana olen itse huomannut/kokenut ja mitkä on tuotu esiin yhteistyötahojen suunnalta ongelmallisena suhteessa sijoitettujen lasten asumiseen, hoivaan ja huolenpitoon. Isona

asiana on yhteistyön kehittäminen, mihin siihenkin "pienesti" otetaan lakiesityksessä kantaa. Hybridi-yksikön suunnittelu, edellytykset, jne olisi hyvä saada alkuun myös Varhan alueella. Todennäköisesti rajoitusten yms. suhteen tarvitaan vielä lakitekstiinkin tarkennuksia. Uuden kuntouttavan yksikön suunnitelmat hyvät, kuten myös tarkennukset EHO-jaksoon. Resurssointi, koulutus (sekä pohja- että lisä) hyvä määritellä tarkkaan, kuten myös rahoitus.

- Lasten- ja nuorisopsykiatrian osastoja on muuallakin kuin yliopistollisissa keskussairaaloissa, mm. Länsi-Suomen YTA-alueella Turun lisäksi Porissa ja Vaasassa.
- Sisäministeriön jengiväkivallan ja jengirikollisuuden ehkäisy- ja koordinaatioryhmän tilannekuvatyöskentelyn yhteydessä olemme käyneet keskustelua siitä, että kansallisesti ei seurata laitoksista hatkaavien nuorten määriä ja hatkajaksojen kestoja. Kun sijaishuoltoa koskevaa lainsäädäntöä uudistetaan, olisi tässä yhteydessä hyvä säätää laitoksille velvollisuus seurata hatkaavien nuorten määrää sekä hatkajaksojen kestoja. Hatkaavat nuoret osallistuvat usein karkumatkoillaan rikollisiin tekoihin ja / tai he ajautuvat rikosten uhriksi. Hatkailmiön yleisyydestä ei kuitenkaan saada kansallista tai edes alueellista kuvaa. Laitoskohtaiset hatkatiedot edesauttaisivat laitosten valvontaa ja kannustaisivat laitoksia entistä tehokkaammin ehkäisemään hatkaamista sekä toimivan tehokkaasti lapsen palautumisen edistämiseksi.
- Korostuu valmennuksen, koulutuksen ja valvonnan riittävä resurssointi.

Merilä Soile
Varsinais-Suomen hyvinvointialue - Sosiaalityön johtaja